LAUSUNTO

Opetus- ja kulttuuriministeriö
lausuntopalvelu.om@om.fi

Asia Suomen tietokirjailijat ry:n lausunto selvityksestä lainsäädännön muutostarpeista rinnakkaistallentamisen edistämiseksi, OKM/70/040/2016

Yleistä

Suomen tietokirjailijat ry kiittää mahdollisuudesta lausua selvityksestä lainsäädännön muutostarpeista rinnakkaistallentamisen edistämiseksi. Suomen tietokirjailijat ry edistää suomalaista tietokirjallisuutta, valvoo tietokirjailijoiden tekijänoikeudellisia ja taloudellisia etuja, tukee tietoteosten kirjoittajia sekä edistää jäsentensä ammattitaitoa ja -etiikkaa. Suomen tietokirjailijat ry on Suomen suurin kirjailijajärjestö, joka edustaa yli 3100 tieto- ja oppikirjailijaa.

Tiivistelmä

- Suomen tietokirjailijat ry pitää tieteellisen tiedon saatavuuden, leviämisen ja pitkäaikaissäilytyksen turvaamista kannatettavina ja tärkeinä päämäärinä.
- Emme kuitenkaan kannata selvityksessä esitettyä ratkaisuehdotusta.
- Rinnakkaistallentamista koskevan selvityksen valmistelu on ollut selkeästi puutteellista eikä tarpeellista vaikutustenarviointia ole tehty, mistä syystä asia tulisi palauttaa takaisin valmisteluun.
- Ehdotuksessa käytettyjä käsitteitä ei ole määritelty, mikä on omiaan aiheuttamaan sekaannusta tietokirjallisuuden kustantamisessa, ja jopa vaarantamaan tietoteosten kirjoitus- ja julkaisumahdollisuuksia.

Ratkaisuvaihtoehdot ja suositus toteutettavaksi vaihtoehdoksi

Suomen tietokirjailijat ry pitää tieteellisen tiedon saatavuuden, leviämisen ja pitkäaikaissäilytyksen turvaamista kannatettavina ja tärkeinä päämäärinä, joiden toteutumiseksi tulee kartoittaa erilaisia keinoja. Emme kuitenkaan kannata esitettyä suositusta toteutettavaksi vaihtoehdoksi.

Selvityksessä esitetyt ratkaisuvaihtoehdot eivät myöskään ole toimivia. Korkeakoulukeksintölailla ja rinnakkaistallentamiselle on toisistaan poikkeavat tavoitteet ja perusteet. Ehdotuksessa on lisäksi huomioitu ainoastaan yliopiston näkökulma, ei alkuperäisen tekijän eli tutkijan näkökulmaa ollenkaan. Emme kannata, että korkeakoulukeksintölakiin otettaisiin uusia säännöksiä rinnakkaistallennusoikeuteen liittyen.

Kustannussopimusten osalta tulisi säilyttää sopimusvapaus. Sopimuskäytäntöjä tulisi kehittää tavalla, jossa tutkijoiden, yliopistojen ja kustantajien oikeudet sekä yleinen etu ovat tasapainossa. Mikäli sopimusvapautta rajoitetaan lainsäädännöllä, se tulisi tehdä vain heikomman osapuolen eli tekijän suojaamiseksi. Ehdotettu säännös ei ole tällainen vaan käytännössä se rajoittaa tekijöiden oikeuksia ja toimintamahdollisuuksia.

Ratkaisuvaihtoehdon parantaminen

Suomen tietokirjailijat ry pitää esityksen valmistelua puutteellisena. Selvitys on valmisteltu kiireellä eikä kunnollista vaikutusarviointia ole tehty. Myös arviointi suhteessa olemassa olevaan lainsäädäntöön, kuten tekijänoikeuslaki ja perustuslaki sekä kansainvälisiin sopimuksiin on puutteellista.

Pitkäaikaissäilytyksen toteuttamista ilman julkaisun vapaata yleisön saataville saattamista tulisi selvittää. Tulisi olla tutkijan itsensä päätettävissä, miten ja missä hän haluaa julkaista teoksensa ja minkälaiset käyttöoikeudet antaa siihen. Lisäksi pitkäaikaissäilytyksen infrastruktuuria ja rahoitusta tulisi vahvistaa.

Ehdotuksessa käytetään termiä ”*tieteellinen kirjoitus*”. Selvityksessä ei kuitenkaan ole selkeästi määritelty, mitä tällä tarkoitetaan. Vaarana onkin, että rinnakkaisjulkaisemista koskeva poikkeus laajentuu myös tieteellisen tiedon popularisointiin ja vaikuttaa negatiivisesti tietoteosten kirjoitus- ja julkaisumahdollisuuksiin. Tällöin heikennetään vielä laajemman kirjoittajajoukon tekijänoikeuksia, elinkeinovapautta sekä omaisuudensuojaa ja yleisön mahdollisuutta lukea laadukasta kotimaista tieto- ja oppikirjallisuutta.

Ehdotuksessa on käytetty muitakin ilmaisuja, joiden sisältö ei ole yksiselitteinen eikä niitä ole tarkemmin määritelty. Tällaisia ovat esimerkiksi ”*pääosin rahoitettu julkisista varoista*”, ”*yleisön saataville samassa muodossa, jossa se on julkaistu digitaalisesti*” sekä ”*ensimmäisestä julkaisupäivämäärästä on kulunut*”. Ei ole myöskään selvää, mitkä tahot sääntelyn piiriin kuuluisivat eli koskisiko se ainoastaan yliopistoja vai myös esimerkiksi ammattikorkeakouluja. Tämä omiaan vähentämään oikeusvarmuutta ja aiheuttamaan epäselvyyttä ja vaihtelevia käytäntöjä.

Ratkaisuvaihtoehdon vaikutukset

Suomen tietokirjailijat ry pitää selvityksessä tehtyä vaikutustenarviointia puutteellisena. Ehdotuksen suhdetta tekijänoikeuksiin ja perusoikeuksiin sekä Suomea sitoviin kansainvälisiin sopimuksiin ei ole tutkittu tarpeellisella tavalla. Ratkaisuvaihtoehdon vaikutuksia tieteelliseen kustantamiseen ja jopa tiedon popularisointiin, julkaisujen laatuun sekä tutkijoiden elinkeinovapauteen ja omaisuudensuojaan ei ole tarkasteltu riittävästi.

Ehdotuksen mukaan tutkijoilla olisi aina oikeus saattaa yleisön saataville tieteellinen kirjoituksena digitaalisessa muodossa. Tosiasiassa kyse on kuitenkin tutkijoiden taloudellisten julkaisuoikeuksien rajoittamisesta, sillä on erittäin epätodennäköistä, että tutkijalle jäisi vapautta valita rinnakkaisjulkaisemisen tapa ja forum. Yliopistojen sopimukset julkaisemiseen liittyen ovat usein tekijöiden kannalta todella huonoja. Tutkijoiden tekijänoikeutta kavennettaisiin tavalla, joka on tekijänoikeudellisen kolmivaihetestin vastainen. Lisäksi elinkeinonvapautta ja mahdollisesti myös sananvapautta rajoitettaisiin perustuslain vastaisesti.

Ehdotetun lainsäädännön myötä tieteellisten julkaisujen kaupallinen kustantaminen Suomessa tulisi todennäköisesti vähenemään entisestään, mitä ei voida pitää toivottavana. On myös todennäköistä, että olemassa olevat kansalliset artikkelitietokannat näivettyvät, mikäli tällainen lainsäädäntömuutos tulee voimaan. Lisäksi on epäselvää, mitä muutos ja sen vaikutukset artikkelitietokannoille merkitsisivät tietokannoissa jo olevien artikkelien saatavuudelle ja pitkäaikaissäilytykselle.

Helsingissä, 29.8.2017

Markku Löytönen
Hallituksen puheenjohtaja

Jukka-Pekka Pietiäinen
Toiminnanjohtaja